

Μνήμων

Τομ. 8, 1982

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΟΓΔΩΟΣ

ΣΠ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ: Φορολογία και έκρηματισμός στην οικονομία των βαλκανικών χωρών (15ος-16ος αι.) ● ANT. ΛΙΑΚΟΣ: Οι φιλελεύθεροι στην επανάσταση το 1862. Ο πολιτικός σύλλογος «Ρήγας Φεραίος» ● ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΒΑΡΔΑ: Πολιτισμικοί στρατιωτικοί στην Ελλάδα στα τέλη του 19ου αιώνα ● ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΒΛΑΣΣΗ: Η συμμετοχή των Έκτακτων στην Όρλωφικά (1770) και η αντίδραση της Βενετίας ● ΑΛΕΚΑ ΜΠΟΥΤΖΟΥΒΗ – ΜΠΑΝΙΑ: Το Καποδιστριακό κόμμα 1832-1833. Από την ήττα στον παραγκωνισμό και την καταδίωξη ● Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ: Συγκριτισμός ● ΟΛΓΑ ΓΚΡΑΤΖΙΟΥ: Το μονόφυλλο του Ρήγα το 1797. Παρατηρήσεις στη νεοελληνική εικονογραφία του Μεγάλου 'Αλεξάνδρου ● Γ. ΜΟΥΡΕΛΟΣ: Η προσωρινή Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης και οι σχέσεις της με τους συμμάχους (Σεπτέμβριος 1916-Ιούνιος 1917) ● H. FLEISCHER: Νέα στοιχεία για τη σχέση Γερμανικών αρχών κατοχής και Ταγμάτων 'Ασφαλείας ● Ε. ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ: Το πρόβλημα των γενειοκόπων στην Ιστορία ● Π. ΜΙΧΑΗΛΑΡΗΣ: Η έμπορικη εταιρική συνεργασία του βενετικού οίκου Ταρωνίτη – Θεοτόκη και των αδελφών Γ. και Θ. Γεωργιάδων (1732-1737) ● ΑΡ. Κ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ: Ένα άγνωστο έπαισόδιο και μία ελληνική μαρτυρία για το πέρασμα του Leake από τη Τσαρίτσανη της Θεσσαλίας ● Γ. ΚΟΚΚΩΝΑΣ: 'Ισοκράτους λόγος τρεις: Φλωρεντία c. 1495 ή Ρώμη c. 1517; Γύρω από μία διάρρηση στον Legrand. ● Θ. ΒΕΡΕΜΗΣ: Η άσημαντη μαρτυρία ● Γ. ΜΠΩΚΟΣ: Συμπληρωματικά στοιχεία σχετικά με την πρόταση του Π. Μαρκίδη-Πούλιου για εγκατάσταση τυπογραφείου στα 'Επτάνησα ● Τ. Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ: Βιβλιολογικά Α' ● Χ. ΛΟΥΚΟΣ: Η έννοια της προσόδων κατά την Καποδιστριακή περίοδο. ● ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ 1977

ΑΘΗΝΑ 1980 - 1982

Η ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΠΡΟΣΟΔΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

ΛΟΥΚΟΣ Χ.

<https://doi.org/10.12681/mnimon.258>

Copyright © 1982

To cite this article:

ΛΟΥΚΟΣ, Χ. (1982). Η ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΠΡΟΣΟΔΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ. *Μνήμων*, 8, 370-378. doi:<https://doi.org/10.12681/mnimon.258>

Η ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΠΡΟΣΟΔΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Τὸ θέμα τῆς ἐνοικίασης τῶν προσόδων στὴν περίοδο τοῦ 1821 καὶ στὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ ἐλεύθερου κράτους δὲν ἔχει, ἀπ' ὅσο γνωρίζω, ἀπασχολήσει συστηματικὰ τοὺς ἐρευνητές. Ἡ διερεύνησή του θὰ μποροῦσε, ὅπως νομίζω, νὰ συμβάλει οὐσιαστικὰ στὴν κατανόηση βασικῶν προβλημάτων τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας, π.χ. τῆς φορολογίας, τοῦ ἀγροτικοῦ πλεονάσματος, τῶν οικονομικῶν συμπεριφορῶν, τῆς κοινωνικῆς διαστρωμάτωσης κ. ἄ. Ἀρκεῖ μόνο νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι ἡ ἀγορὰ προσόδων ἀποτέλεσε, ὥς τὴν κατάργησή της, τὸ σπουδαιότερο «νόμιμο» μέσο πλουτισμοῦ γιὰ τὶς παραδοσιακὲς ἡγετικὲς ὁμάδες.

Στὸ σημείωμα αὐτὸ ἀναζητεῖται ἡ πολιτικὴ διάσταση ποὺ ἔλαβε τὸ ζήτημα τῶν προσόδων κατὰ τὴν καποδιστριακὴ περίοδο. Ἐκτίθενται μόνον ὀρισμένες ἀπόψεις· ἡ περαιτέρω ἐπεξεργασία τους, ποὺ προϋποθέτει ἐκτεταμένη ἐρευνα στὸ ἀρχεῖακὸ ὕλικο τῶν σχετικῶν οικονομικῶν ὑπηρεσιῶν, θὰ μπορούσε νὰ ἐπιτρέψει συγκεκριμένες μετρήσεις τῶν φαινομένων ποὺ ἐδῶ ἐπισημαίνονται.

Γιὰ τὴν ἐνοικίαση τῶν προσόδων στὴ διάρκεια τοῦ Ἀγῶνα ὀξὺτατος φαίνεται ὅτι ἦταν ὁ ἀνταγωνισμὸς ἀνάμεσα στοὺς προκρίτους, καπεταναίους καὶ ἀνώτατους κρατικούς ὑπαλλήλους. Ἐν καὶ ἀπόλυτη, εἶναι ἐνδεικτικὴ ἡ παρακάτω ἄποψη ποὺ καταχωρίστηκε τὸ 1833 στὴν Ἀθηνᾶ: «...Τὰς δημοσίας προσόδους τῆς Ἑλλάδος, καὶ πρὶν τῆς ἐπαναστάσεως τὰς ἐνοικίαζον οἱ ἰσχύοντες καὶ οἱ προύχοντες. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ὅσοι ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ ἠκολούθησαν αἱ τὶς πρῶτ ἰς τὴν εἶχον τὸν σφετερισμὸν τῶν δημοσίων προσόδων, μὲ ἄλλους λόγους ἦτον προσοδοπόλεμοι».¹

Λίγο πρὶν παραδώσει τὴν ἐξουσία της στὸν Ι. Καποδίστρια, ἡ Ἀντικυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ εἶχε, σὲ πολὺ χαμηλὰς τιμές, πουλήσει (τέλη Δεκεμβρίου 1827) τὶς προσόδους τοῦ Αἰγαίου.² Ὁ Κυβερνήτης ἀκύρωσε τὶς πωλήσεις αὐτές, ἀποζημίωσε τοὺς ἀγοραστές καὶ προχώρησε σὲ νέο πλειστηριασμὸ μὲ σημαντικὰ κέρδη γιὰ τὸ δημόσιο ταμεῖο. Ἡ Ἐπιτροπὴ Οἰκονομίας, ποὺ τότε συστήθηκε, ἀνέλαβε νὰ ἐπανεξετάσει τὸ ὅλο ζήτημα μὲ στόχο τὴν αὐξηση τῶν κρατικῶν ἐσόδων. Ἀποφασίστηκε ὅτι δασμοὶ καὶ τὰ λιμενικὰ τέλη νὰ μὴν ἐνοικιάζονται πλέον, ἀλλὰ νὰ εἰσ-

1. Ἄρθρο τοῦ Κ. μὲ τίτλο «Περὶ τῶν Δημοσίων Προσόδων τῆς Ἑλλάδος»: Ἀθηνᾶ, ἀρ. 88, 18 Φεβρ. 1833, σ. 326.

2. Ν. Σπηλιάδης, *Ἀπομνημονεύματα*, τ. Δ', μέρος πρῶτο, ἔκδ. Κ. Διαμάντη, Ἀθήνα 1970, σ. 66 - 67. Γιὰ «ἀνωμαλίες» στὴν ἐνοικίαση προσόδων ἐπὶ Ἀντικυβερνητικῆς Ἐπιτροπῆς βλ. καὶ: Ἡ ἐπὶ τῶν Ἐθνικῶν λογαριασμῶν Λογιστικὴ Ἐπιτροπὴ πρὸς Καποδίστρια, 18 Νοεμ. 1829: ΓΑΚ, Γραμματεία Δικαίου, φ. 48.

πράττονται ἀπὸ κρατικούς ὑπαλλήλους. Τὸ μέτρο αὐτὸ δὲν μποροῦσε νὰ γενικευτεῖ, γιὰ νὰ περιλάβει καὶ τοὺς ἑγγειους φόρους, γιατί ἡ Κυβέρνηση βασιζόταν στὶς προκαταβολὲς τῶν ἐνοικιαστῶν γιὰ νὰ καλύπτει τὰ τρέχοντα ἔξοδά της· δὲν διέθετε ἄλλους πόρους ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ περιμένει τὸ θερισμὸ ἢ τὴ συλλογὴ τῶν καρπῶν γιὰ νὰ εἰσπράξει ἢ ἴδια τὴ δεκάτη καὶ νὰ τὴν ρευστοποιήσει. Ἐξάλλου, μιὰ μεταρρύθμιση τοῦ φορολογικοῦ συστήματος δὲν φαινόταν, τουλάχιστον ἄμεσα, ἐφικτή. Ἐκείνη ποὺ ἐπιχειρήθηκε τὸ 1830 ἀποδείχθηκε ἀνεφάρμοστη.³ Διατηρήθηκε, ἐπομένως, τὸ σύστημα τῆς ἐνοικίασης, τὸ ὁποῖο καὶ τὸ κράτος στεροῦσε ἀπὸ βασικά ἔσοδα καὶ τοὺς φορολογουμένους ἐπιβάρυνε μὲ μιὰ σειρά δυσβάσταχτων ὑποχρεώσεων στοὺς ἐνοικιαστῆς: μετακόμιση τῶν γεννημάτων γιὰ καταμέτρηση, αὐθαίρεσιες στὸν ὑπολογισμὸ τοῦ φόρου κ.ά.

Γιὰ τὸν περιορισμὸ τῶν μειονεκτημάτων αὐτῶν πάρθηκαν ὁρισμένα μέτρα: Οἱ φορολογικὲς περιοχὲς χωρίστηκαν σὲ μικρότερες ἐνότητες ὥστε τὸ ἀπαιτούμενο ποσὸ γιὰ τὴν ἐνοικίασή τους νὰ μὴν εἶναι πολὺ ὑψηλὸ καὶ νὰ μποροῦν περισσότεροι, κυρίως ντόπιοι, νὰ διεκδικοῦν τὴν ἀγορὰ προσόδων. Ὁ στόχος ἐδῶ ἦταν νὰ πάψει ἡ μονοπώληση τῆς ἐνοικίασης προσόδων ἀπὸ λίγα ἄτομα ποὺ συνασπισμένα σὲ «εταιρίες», «συντροφίες» ἢ «συνεργατικὲς» πετύχαιναν, μὲ τὰ κεφάλαια ποὺ εἶχαν συγκεντρώσει, νὰ παραμερίζουν κάθε ἄλλον ἀνταπαιτητὴ, νὰ κρατοῦν τὶς τιμὲς σὲ πολὺ χαμηλὰ ἐπίπεδα καὶ νὰ κερδίζουν ἔτσι σημαντικὰ ποσά.⁴

3. Ἀποφασίστηκε, γιὰ τὴν καλύτερη εἰσπραξὴ τους, νὰ πληρώνονται οἱ φόροι σὲ χρῆμα καὶ ὄχι σὲ εἶδος. Τὸ νέο αὐτὸ φορολογικὸ σύστημα δὲν ἀπέδωσε, γιατί σπάνιζε τὸ μεταλλικὸ νόμισμα καὶ οἱ χωρικοὶ ἦταν ὑποχρεωμένοι, γιὰ νὰ ἐκπληρώσουν τὶς ὑποχρεώσεις τους, νὰ καταφεύγουν στοὺς τοκογλύφους γιὰ δανεισμὸ. Ἡ Κυβέρνηση ἀναγκάστηκε, λίγους μῆνες ἀργότερα, νὰ ἐπανέλθει στὸ παλιὸ σύστημα φορολογίας. Βλ. σχετικὰ κυβερνητικὰ διατάγματα στὴ *Γενικὴ Ἐφημερίδα*, ἀρ. 24, 22 Μαρτ. 1830, σ. 93 - 94 καὶ ἀρ. 98, 13 Δεκ. 1830, σ. 459 - 460. Ἡ προοπτικὴ νὰ εἰσπράττει ἡ Κυβέρνηση ὅλους τοὺς φόρους ἀντὶ νὰ τοὺς πωλεῖ εἶχε δυσανεστήσει τὶς ἀνώτερες τάξεις ποὺ κινδύνευαν νὰ χάσουν μιὰ βασικὴ πηγὴ κέρδους· βλ. Lee πρὸς Adam, 9/21 Νοεμ. 1829: CO (= Colonial Office) 136/59/4. (Οἱ παραπομπὲς οὗτο CO καὶ τὸ FO γίνονται μὲ βάση τὶς μικροταινίες ποὺ βρίσκονται στὸ ΚΕΙΝΕ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.) Γιὰ καταχρήσεις ἐνοικιαστῶν σὲ βάρος χωρικῶν βλ. ἐνδεικτικὰ: Θ. Κολοκοτρώνης πρὸς Γραμμ. Δικαίου, 13 Φεβρ. 1830, καὶ συνημμένα: ΓΑΚ, Γραμμ. Δικαίου, φ. 54 (: ὁ Παναγ. Παπατσώνης ἐξαπάτησε χωρικοὺς κατὰ τὸν ὑπολογισμὸ τῶν φόρων)· Κ. Ράμφοι πρὸς Καποδίστρια, 16 Μαΐου 1831: Ἀρχ. Καποδ. (= Ἀρχεῖο Ἰονίου Γερουσίας — Τμῆμα Καποδιστριακό), φ. 228 (: οἱ ἐπιστάτες Γενναίου Κολοκοτρώνη περιφέρονται μὲ ἐνόπλους γιὰ νὰ εἰσπράξουν φόρους, ἐνῶ μόλις οἱ χωρικοὶ ἄρχισαν νὰ θερίζουν καὶ οὔτε ἀλώνια ἐγιναν ἀκόμη οὔτε γεννημάτων συνάξεις»).

4. Ἀναγνώστης Ν. Μόστρας (Αἰγίνα) πρὸς Καποδίστρια, 21 Φεβρ. 1828: ΓΑΚ, Ἀρχεῖο Βλαχογιάννη, φ. 122· Fr. Thiersch, *De l'état actuel de la Grèce et des moyens d'arriver à sa restauration*, τ. 1 - 2, Λειψία 1833· ἑλλην. μετάφραση Α. Σπήλιου, τ. Α', Ἀθήνα «Τολίδης» [1972], σ. 199. Φαίνεται ὅτι τὰ περιθώρια κέρδους ἦταν τόσο μεγάλα

Παράλληλα, ἐντάθηκε ὁ κυβερνητικὸς ἐλεγχος γιὰ νὰ περιοριστοῦν οἱ καταχρήσεις κατὰ τὴν ἐνοικίαση τῶν προσόδων καὶ κατὰ τὴν ἀπόδοση τῶν ὀφειλομένων στὸ δημόσιο (τὰ χρεωστούμενα καταβάλλονταν σὲ 3 δόσεις). Ἐπιχειρήθηκε, ἐπίσης, μιὰ πρώτη ἐξακρίβωση τῶν ἐθνικῶν κτημάτων, γιατί μεγάλο μέρος τους εἶχαν σφετερισθεῖ ἰδιῶτες.⁵

Δὲν φαίνεται τὰ μέτρα αὐτὰ νὰ ἔφεραν τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα. Οἱ προσφορὲς ποὺ δόθηκαν γιὰ τὴν ἀγορὰ προσόδων στὸ τοπικὸ ἐπίπεδο, μὲ τὸν καταμερισμὸ τῶν φορολογικῶν περιοχῶν, ἦταν, τὶς περισσότερες φορές, τόσο χαμηλές ὥστε οἱ οἰκονομικοὶ ὑπάλληλοι ἀναγκάζονταν νὰ πλειοδοτοῦν αὐτοὶ κατὰ τὸν πλειστηριασμό, γιὰ νὰ ἀφήνουν τὴν εἴσπραξη τῶν φόρων στὸ δημόσιο.⁶ Οἱ διάφορες «ἐταιρίες» συνέχισαν νὰ ὑπάρχουν. Πάντως, εἶναι γεγονὸς ὅτι ἡ ἄγρυπνη προσπάθεια τῆς Ἐπιτροπῆς Οἰκονομίας νὰ προφυλάξει τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους ἔφερε, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἡσυχία ποὺ ἐξασφάλισε τὸ καποδιστριακὸ καθεστῶς, σημαντικὴ αὔξηση τῶν δημόσιων ἐσόδων.

Οἱ ὡς τότε ἐνοικιαστὲς βρέθηκαν στὴν ἀρχὴ σὲ ἀδυναμία νὰ ἀσκήσουν, ὅπως παλιά, πίεση, μέσω πολιτικῶν προσώπων, γιὰ διευκολύνσεις καὶ ἀπαλλαγές. Μὲ τὸ νέο κυβερνητικὸ σύστημα ποὺ σταδιακὰ ἐπιβλήθηκε ἀποκλείστηκαν ἀπὸ νευραλγικὲς θέσεις τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ οἱ σπουδαιότεροι ἐκπρόσωποι τῶν ἡγετικῶν ὁμάδων, ἐνῶ στίς ἐπαρχίες τοποθετήθηκαν ὡς διοικητὲς ἄτομα ποὺ ἦταν ξένα πρὸς αὐτὲς (ἐτερόχθονες κυρίως) καὶ ἐμφανίζονταν, τὶς περισσότερες φορές, πρόθυμα, γιὰ νὰ διατηρήσουν τὴ θέση τους, νὰ ἐφαρμόσουν ὡς τὰ ἀκραῖα τους ὅρια τὶς κυβερνητικὲς ἐντολὲς γιὰ ἐξάλειψη ἢ περιορισμὸ τῶν τοπικῶν ἐπιρροῶν. Μὲ τὴ νέα κατάσταση πραγμάτων ὀρισμένοι ἐνοικιαστὲς, κυρίως πρόκριτοι καὶ ὀπλαρχηγοὶ ποὺ δὲν διέθεταν ρευστὸ χρήμα γιὰ νὰ προκαταβάλουν τὶς πρῶτες δόσεις, ἀποκλείστηκαν τελείως ἀπὸ τὴν ἀγορὰ προσόδων· ἄλλοι προσαρμόστηκαν στὰ νέα δεδομένα μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἐλέγξουν καὶ πάλι τὸν ὅλο μηχανισμό ἐνοικίασης· νέοι, τέλος, ἐνοικιαστὲς, μὲ τὸν παραμερισμὸ παλαιῶν, ἐμφανίστηκαν στὸ προσκῆνιο καὶ θέλησαν νὰ ἐκμεταλλευτοῦν τὸ νέο διοικητικὸ πλαίσιο ποὺ διαμορφώθηκε γιὰ νὰ ἐδραιωθοῦν. Ἡ διαμάχη αὐτὴ γιὰ ἐπικράτηση συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴν αὐξάνουσα

ὥστε μερικοὶ δανεῖζονταν χρήματα μὲ ὑψηλὸ τόκο γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ συμμετάσχουν στὴν ἀγορὰ προσόδων. Κατὰ μία πληροφορία τὰ κέρδη ἔφθαναν τὰ 100%· βλ. Dawkins πρὸς Aberdeen, 15/27 Ἰουν. 1829 : FO (= Foreign Office) 32/5/54.

5. Βλ. ἔγγραφο Γ. Σταύρου στὴ σημ. 12.

6. Βλ. «Δημοπρασία τῆς ἐπαρχίας Γαστουνῆς. Τμῆμα τῆς Γούβας», 19 Ἀπρ. 1830 : ΓΑΚ, Ἔκτακτοι Ἐπίτροποι - Προσωρινοὶ Διοικηταί, φ. 90. Οἱ κάτοικοι τῆς Γαστουνῆς ζητοῦσαν, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ἀγοράσουν προσόδους, νὰ πληρώνουν τὴν πρώτη δόση τοῦ ἐνοικίου μαζί μὲ τὴ δεύτερη· βλ. ἔκτακτος ἐπίτροπος Ἡλίδος πρὸς Καποδίστρια, 22 Ἀπρ. 1830 : ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φ. 237.

νόμενη ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴν Κυβέρνηση Καποδίστρια καὶ τὴν ἀντιπολίτευση ποὺ σχηματίστηκε ἐναντίον του.

Τὸ καποδιστριακὸ καθεστῶς, ὅταν οἱ ἀντίπαλοί του ἐνέτειναν τὶς προσπάθειές τους γιὰ τὴν ὑπονόμευση καὶ ἀνατροπὴ του, ὄχι μόνον ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὶς κυβερνητικὲς θέσεις ὅλους ὅσους δὲν τοῦ ἦσαν ἀφοσιωμένοι, ἀλλὰ προχώρησε καὶ σὲ μέτρα ποὺ ἀπέβλεπαν στὴν οἰκονομικὴ τους ἐξασθένηση. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὸ σπουδαιότερο ἦταν ἡ παρεμβολὴ ποικίλων ἐμποδίων στὴν ἐνοικίαση προσόδων. Ἀντίθετα, εὐνοήθηκαν ὅσοι ἐμφανίζονταν πιστοὶ στὴν Κυβέρνηση.

Ἀπὸ τοὺς πρώτους ποὺ ἔσπευσαν νὰ ἐπωφεληθοῦν ἦταν οἱ Κολοκοτρωναῖοι καὶ οἱ συνεργάτες τους. Στὴν ἀρχὴ ὁ Καποδίστριας εἶχε δεχθεῖ μὲ ἐπιφυλάξεις τὴ σύμπραξή τους. Γρήγορα, ὅμως, παραμέρισε κάθε δισταγμὸ, ὅταν διαπίστωσε ὅτι ἡ ἐπιρροή τους ἦταν ἀπαραίτητη γιὰ νὰ περιοριστοῦν οἱ ἀντικυβερνητικὲς ἐνέργειες τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου καὶ νὰ ἐξασφαλισθοῦν κυβερνητικοὶ ὑποψήφιοι γιὰ τὴν Δ' Ἐθνοσυνέλευση. Στὴν κρίσιμη αὐτὴ φάση γιὰ τὴν ἐξουσία τοῦ Καποδίστρια, ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ζήτησε πίστωση τοῦ δημόσιου ταμείου γιὰ νὰ ἀγοράσει προσόδους ὥστε «νὰ οἰκονομήσῃ ὅπως οὖν τὸ ψωμί τοῦ ὀσπιτίου του, καὶ ἄλλων ἀνθρώπων του, καὶ ἀξιωματικῶν». Ζήτησε, ἐπίσης, νὰ πληρώσει τὴν ὀφειλὴ του «μὲ διορίας μακρυτέρας ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποίαν δίδει ὁ περὶ δημοπρασίας νόμος εἰς τοὺς λοιπούς». Ἔτσι, θὰ μπορούσε ἀπὸ τὶς εἰσπράξεις νὰ καταβάλλει τὰ χρεωστούμενα.⁷ Ὁ Καποδίστριας δέχθηκε νὰ δοθεῖ πίστωση στὸν Κολοκοτρώνη 50.000 γροσίων, ἀλλὰ μὲ τρόπο ποὺ δὲν θὰ προκαλοῦσε παρόμοιες ἀπαιτήσεις καὶ ἀπὸ ἄλλους ἐνοικιαστές.⁸ Ἰκανοποίησε, ἐπίσης, αἴτησιν τοῦ Γενναίου Θ. Κολοκοτρώνη νὰ καθυστερήσει τὴν πληρωμὴ τῆς τρίτης δόσης.⁹

7. Θ. Κολοκοτρώνης (Τριπολιτσά) πρὸς Καποδίστρια, ἰδιαιτέρο, 12 Ἀπρ. 1829: Ἀρχ. Καποδ., φ. 157, ἀρ. 7.

8. Καποδίστριας πρὸς Θ. Κολοκοτρώνη, 21/3 Μαΐου 1829: Ἀρχ. Καποδ., φ. 511, ἀρ. 37· Θ. Κολοκοτρώνης (Καρίταινα) πρὸς Καποδίστρια, 2 Ἰουν. 1829: Ἀρχ. Καποδ., φ. 157, ἀρ. 4.

9. Καποδίστριας πρὸς Γενναῖο Κολοκοτρώνη, 20 Νοεμ. 1829: ΓΑΚ, Χφ. 78 (=Ἀπομνημονεύματα Γενναίου Κολοκοτρώνη), φυλλ. Δ' (=ἐγγραφα), σ. 80 (Α): «...Λέγεις ὅτι εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ πληρώσῃς εἰς τὴν προθεσμίαν τὴν τρίτην δόσιν. Τὰ ἴδια λέγει καὶ ὁ Κύρ. Κολιόπουλος. Σχεδὸν ὅλοι οἱ ἐνοικιασταὶ ἀκολοῦθοῦν τοῦτο τὸ παράδειγμα. Σὲ ἐρωτῶ λοιπὸν πῶς ἡμπορεῖ ἡ Κυβέρνησις νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς μὲν ἀναβολὴν τῆς πληρωμῆς, καὶ νὰ μὴ παραχωρήσῃ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ ἂν χαρισθῇ εἰς ὅλους, πῶς θὰ ἡμπορέσῃ νὰ ἀπαντήσῃ τὰς κατεπειγούσας ἀνάγκας τῆς ἐπικρατείας; Ἐπεὶ ποῖον καιρὸν εὐρίσκεις διὰ νὰ βάλλῃς τὴν Κυβέρνησιν εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν; τὸν καιρὸν, ὅποτε οἱ ραδιοῦργοι κινοῦν οὐρανὸν καὶ γῆν, διὰ νὰ καταπέσουν τὸν κόσμον, ὅτι μεταβάλλονται ἐντὸς ὀλίγου τὰ καθεστῶτα;... Ὁ κύριος Βλαχόπουλος [διοικητὴς Ἀρκαδίας] διατάσσεται νὰ μὴ Σᾶς στενοχωρήσῃ, καὶ γράφω πρὸς τὴν Οἰκονομίαν νὰ Σᾶς παρα-

Ἡ εὐνοια πρὸς τοὺς Κολοκοτρωναίους φαίνεται ὅτι ἦταν εἰδικοῦ χαρακτήρα καὶ δὲν πρέπει νὰ παραχωρήθηκε καὶ σ' ἄλλους, τουλάχιστον πολλούς. Ἡ πολιτικὴ ποὺ κυρίως ἀποκρυσταλλώθηκε ἀπέβλεπε στὸν ἀποκλεισμό, μὲ κάθε τρόπο, τῶν ἀντιπολιτευομένων ἀπὸ τὴν ἀγορὰ προσόδων, ὥστε νὰ τοὺς ἀφαιρεθεῖ ἡ δυνατότητα ἐπιρροῆς τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ ἢ ἡ ὅποιαδήποτε συγκέντρωση χρημάτων. Ὅρισμένοι διοικητὲς εἶχαν κατευθύνει τὴν Κυβέρνηση στὴ λήψη παρόμοιων μέτρων. Ἐγγραψε χαρακτηριστικὰ ὁ διοικητὴς Καλαβρύτων Κ. Πελοπίδας ὅτι «ραδιοῦργοι» καὶ «σπερμολόγοι», γιὰ νὰ ἀνακτήσουν τὴν ἐπιρροή τους στοὺς κατοίκους καὶ νὰ ὠφελήσουν τὴν «αἰσχροκέρδειά» τους, ἀποφάσισαν «συσσωματωθέντες» νὰ ἀγοράσουν τὶς προσόδους τῶν ἐπαρχιῶν Καλαβρύτων καὶ Βοστίτσας. Πρόσθεσε ὅτι «ἡ ἀγορὰ τῶν προσόδων ἐθεωρήθη ἀπ' ἀρχῆς τὸ μόνον μέσον, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευσε διὰ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ λαοῦ», καὶ τόνισε ὅτι στὴν προσπάθεια αὕτη τῶν ἀντικυβερνητικῶν ἀντιδρουσαν οἱ «καλοὶ πατριῶτες».¹⁰ Αὐτὰ γράφονταν ὅταν, μὲ τὴν ἀναγγελία (ἀρχὲς 1830) τῆς ἐκλογῆς τοῦ Λεοπόλδου ὡς βασιλιᾶ τῆς Ἑλλάδας, οἱ ἀντιπολιτευόμενοι εἶχαν ἀναθαρρήσει καὶ προσπαθοῦσαν νὰ ἐδραιώσουν τὶς θέσεις τους, ὥστε νὰ ἀποτελέσουν τὸ διάδοχο σχῆμα. Παράλληλα, ἐπειδὴ ἀναμενόταν πτώση τοῦ καποδιστριακοῦ καθεστώτος, οἱ τιμὲς τῶν προσόδων ἔπεσαν πολύ, ὅσοι χρεωστοῦσαν (κυρίως ἐνοικιαστῆς) στὸ δημόσιο ταμεῖο ἀνέβαλαν μὲ διάφορες προφάσεις νὰ πληρώσουν,¹¹ ἐνῶ ὁλόκληρες ἐπαρχίες ἀρνήθηκαν νὰ καταβάλουν φόρους. Ὁ-

χωρήσει ὅλας τὰς δυνατὰς εὐκολίας. Διὰ τὴν μεγάλην ταύτην παρὰβλεψιν ὁ ζῆλος καὶ ἡ καλὴ Σας διαγωγή θέλει ἀνταμείψει τὸ ἔθνος μὲ δαψίλειαν...». Ἐπανειλημμένες ἦταν οἱ κατηγορίες τῶν ἀντιπολιτευομένων γιὰ τὴν εὐνοια ποὺ ὁ Καποδιστριας ἔδειχνε πρὸς τοὺς Κολοκοτρωναίους· βλ. π.χ. *Le Courrier de Smyrne*, ἀρ. 120, 18 Ἰουλ. 1830· ἀρ. 124, 15 Αὐγ. 1830· ἀρ. 127, 5 Σεπτ. 1830. Ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης προσπάθησε νὰ ἀντικρούσει τὴν κατηγορία ὅτι εὐνοήθηκε ἀπὸ τὸν Κυβερνήτη στὸ θέμα τῆς ἀγορᾶς τῶν προσόδων· βλ. Γενναίου Κολοκοτρώνη, *Ἀπομνημονεύματα* (Χειρόγραφον δεύτερον 1821 - 1862), ἐπιμ. Ἐμμ. Πρωτοψάλτη, στή σειρὰ «Βιβλιοθήκη Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους» ἀρ. 2, Ἀθήνα 1961, σ. 65: «...καθὼς πολλῶν ἐδίδοντο μικραὶ προθεσμίαι μὲ τόκον, οὕτως ἐδόθη καὶ πρὸς τὸν Γενναῖον...». Γιὰ τὶς ἐνέργειες τοῦ Δ. Πλαπούτα νὰ μὴν πληρώσει στὴν προθεσμία τῆς τρίτης δόσης ἀπὸ τὴν ἀγορὰ προσόδων τῆς ἐπαρχίας Καρίταινας βλ. ἔγγραφὸ τοῦ πρὸς Ρ. Παλαμῆδη, 26 Ὀκτ. 1829: ΓΑΚ, Ἀρχ. Βλαχ., φ. 254. Οἱ Κολοκοτρωναῖοι καὶ οἱ συνεργάτες τους Δημ. Πλαπούτας καὶ Νικ. Σταματελόπουλος ἦταν οἱ μόνοι ἀπὸ τοὺς Πελοποννήσιους στρατιωτικοὺς ποὺ συντηροῦσαν, μὲ δημόσια δαπάνη, ἔνοπλα σώματα.

10. Κ. Πελοπίδας (Καλάβρυτα) πρὸς Καποδίστρια, 26 Ἀπρ. 1830: Ἀρχ. Καποδ., φ. 471, ἀρ. 5. Μὲ τὴν ἴδια λογικὴ εἶχε ζητήσει ὁ Ν. Σπηλιᾶδης, Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας, νὰ διορίζονται μόνο «πατριῶτες» ὡς δικαστές· βλ. Σπηλιᾶδης πρὸς Καποδίστρια, 28 Φεβρ. 1829: Ἀρχ. Καποδ., φ. 511, ἀρ. 9.

11. Οἱ ἐνοικιαστῆς τῶν προσόδων τοῦ 1829 χρεωστοῦσαν τὸ Μάιο 1830 566.000 γρ. περίπου· βλ. Καποδίστριας, «Ὁδηγία διὰ τὴν ἐπιτροπὴν, ἥτις θέλει ἀποφασίσει ὅρι-

στόσο, πίσω ἀπὸ τὶς λέξεις «καλοὶ πατριῶτες» θὰ μπορούσε, ἴσως, νὰ ἀνιχνεύσει κανεὶς ὁρισμένους ἐνοικιαστὲς ποὺ μὲ τὴν προβολὴ τῆς ἀφοσίωσής τους στὴν Κυβέρνηση προσπαθοῦσαν νὰ ἐπικρατήσουν ἐναντι ἰσχυρότερων οἰκονομικὰ ἀνταγωνιστῶν. Δὲν ἀποκλείεται, ἐπίσης, στοὺς οἰκονομικοὺς στόχους τῶν «ἀφοσιωμένων» αὐτῶν ἐνοικιαστῶν νὰ συμμετεῖχαν καὶ κάποιοι διοικητές. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς τελευταίους, ἂν καὶ ἡ Κυβέρνηση ἔσπευσε νὰ ἀπαγορεύσει στοὺς ὑπαλλήλους τῆς νὰ ἐνοικιάζουν προσόδους, φαίνεται ὅτι δὲν σταμάτησαν, χρησιμοποιώντας ἀντιπροσώπους, τὴν ἐπικερδὴ αὐτὴ ἐπιχείρηση.¹²

Μὲ ἀφετηρία τὶς παραπάνω εἰσηγήσεις, πού, ὅπως φαίνεται, ἔγιναν καὶ ἀπὸ ἄλλα διοικητικὰ ὄργανα, ὁ Καποδίστριας ἔδωσε τὶς ἀκόλουθες ἐντολὲς στὸν ἑκτ. ἐπίτροπο Ἡλίδος: ¹³

«Μεταξὺ τῶν ἐνοικιαστῶν, οἱ ὅποιοι παρουσιάζονται διὰ τὰς ἐθνικὰς προσόδους τῶν ἐπαρχιῶν, πρέπει νὰ προτιμῶνται οἱ ἐγνωσμένοι διὰ τὰ εὐλικρινῆ καὶ πατριωτικὰ των φρονήματα διότι ἂν οἱ τοιοῦτοι εἶναι ἀπὸ τοὺς ἀντενεργοῦντας [διαγραμμένο: ἰδιοτελεῖς καὶ κακόφρονες], ἔπεται ὅχι μόνον νὰ προξενήσουν ἀνησυχίαν καὶ ταραχὴν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἀλλὰ καὶ ζημίαν εἰς τὸ ταμεῖον καὶ δυσκολίας ἀνυπερβλήτους νὰ ἐπιφέρουν. Ὅθεν διὰ νὰ προκαταλάβωμεν τὰ ἐνδεχόμενα κοίνομεν ἀναγκαῖον νὰ ληφθῶσι τ' ἀναγκαῖα μέτρα [διαγραμμένο: διατάξωμεν ὅτι, ἐὰν δοθῇ τοιαύτη περίστασις] ὥστε οἱ μέλλοντες νὰ ἐνοικιάσουν τὰς προσόδους ὅποιασδήποτε ἐπαρχίας ἂν δὲν εἶναι ἄνθρωποι ἄξιοι τῆς ὅλης ἐμπιστοσύνης τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἐγνωσμένοι διὰ τὸν πατριωτισμὸν των, ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ δὲν θέλει παραχωρήσει εἰς αὐτοὺς τὰς προσόδους, ἀλλὰ θέλει κάμει παντοίους τρόπους, διὰ νὰ τὰς ἐνοικιάσουν ἐκείνοι, οἱ ὅποιοι [διαγραμμένο: ὅχι μόνον δὲν ἀποτολμοῦν νὰ βλάψουν τὴν πατρίδα] ἀγαποῦν τὴν πατρίδα των καὶ ὑπερασπίζονται τὰ συμφέροντά της. ἂν δὲ κατὰ δυστυχίαν δὲν εὐρεθῶσι τοιοῦτοι ἐνοικιασταὶ

στικῶς περὶ τῶν διαφορῶν τῶν μεταξὺ τῶν ἐνοικιαστῶν τῶν περυσινῶν προσόδων, τοῦ Ταμεῖου καὶ τῶν φορολογουμένων», 8 Μαΐου 1830: ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φ. 238.

12. Ὁ Γ. Σταῦρος, μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Οἰκονομίας, ὁ ὁποῖος εἶχε παρευρεθεῖ, γιὰ τὴν προστασία τοῦ δημόσιου ταμεῖου, στὴν πώληση προσόδων σὲ διάφορες ἐπαρχίες τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν ἀνοίξη τοῦ 1829, εἶχε παρατηρήσει ὅτι ἡγούμενοι, ἑκτακτοὶ ἐπίτροποι καὶ διοικητὲς ἀγόραζαν προσόδους. Διαπίστωσε, ἐπίσης, ὅτι σὲ μεγάλο βαθμὸ εἶχε γίνει «καταπλάκωση» τῆς ἐθνικῆς γῆς. Βλ. Γ. Σταῦρος (Τριπολιτσά) πρὸς Καποδίστρια, 2 Μαΐου 1829: Ἀρχ. Καποδ., φ. 511, ἀρ. 3. Γιὰ τὴν ἐκδίωξη δύο ὑπαλλήλων τῆς Γραμματείας Ἐπικρατείας ἐπειδὴ ἀγόρασαν, παρὰ τὴν κυβερνητικὴ ἀπαγόρευση, προσόδους βλ. Θ. Σχινᾶς πρὸς Γραμματέα Ἐπικρατείας, 3 Ἰουν. 1829 καὶ Θ. Σχινᾶς, Ν. Λουριώτης πρὸς Καποδίστρια, 8 Ἰουν. 1829: ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φ. 204 καὶ 205. Περίπτωση ἐνοικιαστῆ ποὺ κατέλαβε διοικητικὲς θέσεις ἀποτελεῖ ὁ Ἄν. Κονδάκης: βλ. Ἀπομνημονεύματά του στὴ σειρά «Ἀπομνημονεύματα τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ '21» ἀρ. 11, ἑκδ. Γ. Τσουκαλᾶ, Ἀθήνα 1957, σ. 72.

13. 22 Μαΐου 1830, σχέδιο: ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φ. 240.

ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἡ Κυβέρνησις νὰ μὴν ἔχη καμμίαν ὑποψίαν, τότε αἱ πρόσοδοι τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων ὅσαι κινδυνεύουν νὰ παραδοθοῦν εἰς τὰς ἀντενεργείας τῆς κακοβουλίας, εἶναι ἀνάγκη νὰ συναχθοῦν ὑπὸ ἐπιστατῶν τῆς Κυβερνήσεως διὰ λογαριασμὸν τοῦ ταμείου...».

Ὁ ἀποκλεισμὸς ἀπὸ τὴν ἐνοικίαση προσόδων, ὁ μὴ διορισμὸς σὲ ἀξιώματα, ἡ μεγάλη δυσκολία γιὰ δανεισμὸ ¹⁴ καὶ ἡ ἄρνηση τῆς Κυβέρνησης νὰ καταβάλλει ἀποζημιώσεις γιὰ τὶς προσφορές τους στὸν Ἀγώνα, φαίνεται ὅτι εἶχαν ὁδηγήσει πολλοὺς προκρίτους καὶ ὀπλαρχηγοὺς σὲ οἰκονομικὸ ἀδιέξοδο. ¹⁵ Ἡ αἴτηση τοῦ Ἀνδρέα Ζαῖμη νὰ τοῦ δοθεῖ κυβερνητικὸ δάνειο 16.000 φοινίκων γιὰ τὴν ἀγορὰ προσόδων δὲν ἔγινε δεχτή, ἂν καὶ ὑποβλήθηκε σὲ περίοδο πού ἐμφανιζόταν πρόθυμος νὰ ἀποθαρρύνει κάθε ἀντικυβερνητικὴ ἐνέργεια. ¹⁶ Ὁ Ἀναστάσιος Λόντος στράφηκε γιὰ δάνειο στὸν Γ. Κουντουριώτη. ¹⁷ Σύμφωνα μὲ μαρτυρία συνεργατῶν τους, οἱ Δεληγιανναῖοι ἐπιδίωκαν, μέσω τῆς ἐκλογῆς ἡγεμόνα, τὴν ἀνατροπὴ τοῦ Καποδίστρια γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, καὶ τὴ δυνατότητα νὰ ἀνέμονται τὶς προσόδους. ¹⁸

14. Ὑπάρχουν μαρτυρίες ὅτι ὁ Καποδίστριας θέλησε νὰ ἐμποδίσῃ τὴ σύναψη ἐξωτερικοῦ δανείου γιὰ τὶς ἀνάγκες γαιοκτημόνων τῆς Πελοποννήσου (Λόντου, Ζαῖμη, Δεληγιάννη κ.ἄ.) ἢ ἄλλων ἰδιοκτητῶν· βλ. Lee πρὸς Adam, 24/6 Δεκ. 1829 : CO 136/59/14· βλ. καὶ Lee πρὸς Adam, 17/1 Μαρτ. 1830 : CO 136/60/17· πβλ. ὅμως: Ν. Σπηλιᾶδης, *Ἀπομνημονεύματα*, τ. Δ', μέρος δεύτερο, ἔκδ. Κ. Διαμάντη, Ἀθήνα 1974, σ. 711.

15. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τῶν Μαυρομιχαλαίων οἱ ὅποιοι, ἔχοντας χάσει τὰ ἔσοδα πού ἡ οἰκογένειά τους εἰσέπραττε ἀπὸ τὴ Μάνη, εἶχαν φτάσει, μὲ τὴν ἄρνηση τοῦ Καποδίστρια νὰ ἱκανοποιήσῃ τὶς συνεχεῖς ἀπαιτήσεις τους γιὰ ἀποζημίωση ἢ τοποθέτηση σὲ ἐπικερδὴ ἀξιώματα, νὰ στεροῦνται ἀκόμα καὶ τὰ ἀπαραίτητα πρὸς τὸ ζῆν.

16. Α. Ζαῖμης πρὸς Καποδίστρια, 9 καὶ 28 Φεβρ. 1831 : Ἀρχ. Καποδ., φ. 369. Πβλ. τί ἔγραψε σχετικὰ ὁ Σπηλιᾶδης (ὁ.π., τ. Δ', μέρος πρῶτο, σ. 227 σημ. 2) : «Ὅττοι [οἱ ὀλιγαρχικοὶ] δι' ἔλλειψιν χρημάτων ἀπὸ τῶν πολλὰ ἐμπόδια εἰς τὰ κινήματά των. Διὰ τοῦτο ὁ Ζαῖμης γράφων τὸν Κυβερν. ζητεῖ πίστωσιν πενήντα χιλιάδων γροσίων διὰ ν' ἀγοράσῃ προσόδους. Ὁ σκοπὸς του ἀπέβλεπε διὰ νὰ πορισθῇ χρήματα πωλῶν τὰς ὁποίας ἤθελεν ἀγοράσει προσόδους. Ἀλλ' ὁ Κυβερν. δὲν ἔκρινεν εὐλογον νὰ τὸν κάμῃ τὴν χάριν ταύτην καὶ διὰ νὰ μὴ τὸν δώσῃ ὅπλα κατὰ τῶν καθεστώτων, καὶ διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι ἐνέδιδεν εἰς τὴν αἰτησίαν του διὰ φόβον, καὶ διὰ νὰ μὴ τὸν ἀφήσῃ ν' ἀπατήσῃ τοὺς πολῖτας μὲ τὰς προσόδους». Μιὰ ἄλλη πληροφορία ἀναφέρει ὅτι ὁ Ζαῖμης εἶχε δανειστεῖ 7.000 τάλληρα ἀπὸ τὸν Th. Gordon : «Ἐγγραφα κατασχεθέντα Ἀνδρ. Καλαμογδάρτη», στό : Β. Κρεμμυδάς, «Ἡ δολοφονία τοῦ Κυβερνήτη Ἰωάννη Καποδίστρια», *Ὁ Ἐρανιστὴς* 14 (1977) 253 σημ.

17. Ἀν. Λόντος πρὸς Γ. Κουντουριώτη, 13 Νοεμ. 1829 : Ἀρχεῖα Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου, ἔκδ. Γενικῶν Ἀρχείων Κράτους, ἐπιμ. Κ. Διαμάντη, τ. Ι', Ἀθήνα 1969, σ. 121 : ζήτησε 600 δίστηλα μὲ τὴν ὑπόσχεση νὰ τὰ ἐπιστρέψῃ μόλις πουλοῦσε τὴν παραγωγὴ σταφίδας ἀπὸ τὰ κτήματά του.

18. Κ. Μεγαλόφωνος (Ναύπλιο) πρὸς Καποδίστρια, 6 Ὀκτ. 1830 : Ἀρχ. Καποδ., φ. 218, ἀρ. 53.

Τὰ «πατριωτικὰ» φρονήματα τῶν ἐνοικιαστῶν στοὺς ὁποίους θέλησε νὰ στηριχθεῖ ἡ Κυβέρνηση ὑποχώρησαν γρήγορα, ὅταν διαπίστωσαν ὅτι ἡ τελευταία κλονιζόταν ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πλέον (ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 1831) ἐπίθεση τῶν ἀντιπολιτευομένων. Ἡ Μάνη εἶχε στασιάσει, ἡ Ὑδρα ἀρνιόταν νὰ ὑπακούσει, ὁ Τσάμης Καρατάσος ἐπιχειροῦσε νὰ ἐξεγείρει τοὺς Ρουμελιῶτες στρατιωτικούς, ληστὲς ἐμφανίστηκαν σὲ διάφορα σημεῖα τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Καποδίστριας θέλησε νὰ ἀποδώσει στοὺς ἀντιπάλους του τὴ δράση τῶν ληστῶν: ἰσχυρίστηκε ὅτι ὁ «καθ' αὐτὸ σκοπὸς τῶν μηχανορράφων ὑφίσταται εἰς τὸ νὰ παραλύσουν τὴν Κυβέρνησιν, καὶ νὰ τὴν στερῇσιν ἀπὸ τοὺς χρηματικούς πόρους της. Ἐὰν τῷ ὄντι δὲν δυνήθῃ νὰ συνάξῃ τὰς προσόδους τοῦ κράτους, ὅλα θέλουν ἀνατραπῇ, διότι δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ τινὰς μεγάλας ἐλπίδας εἰς ξένην βοήθειαν. Διὰ νὰ τῆς ἀφαιρέσουν λοιπὸν τὰς προσόδους ἐσήκωσαν εἰς τὰ ἄρματα τοὺς λεγομένους κλέπτας».¹⁹ Δὲν ὑπάρχουν, ὥστόσο, ἰσχυρὲς ἐνδείξεις ὅτι ἡ ἡγεσία τῆς ἀντιπολίτευσης, ποὺ βρισκόταν στὴν Ὑδρα, ὑποκίνησε τὰ ληστρικά κινήματα. Εἶναι, ὅμως, πιθανὸ ὅτι ὀρισμένα ἄτομα, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι καὶ ἐνοικιαστὲς καὶ ὄχι κατ' ἀνάγκην ἀντιπολιτευόμενοι, νὰ θέλησαν, μὲ τὴν ἐνθάρρυνση τῆς ληστείας, νὰ ἀποκομίσουν ὀφέλη οἰκονομικά (π.χ. τὴ μείωση τῆς τιμῆς τῶν προσόδων) ἢ πολιτικά (π.χ. τὴν ἀπομάκρυνση κάποιου ἀνεπιθύμητου διοικητικοῦ ὀργάνου). Γεγονός, πάντως, εἶναι ὅτι ἡ ἀδυναμία τῆς Κυβέρνησης νὰ ἐκποιήσῃ τὶς προσόδους σὲ ἱκανοποιητικὲς τιμὲς²⁰ καὶ ἡ ἀπροθυμία, μὲ διάφορες δικαιολογίες ποὺ ἡ συγκεχυμένη κατάσταση πρόσφερε, τῶν ἐνοικιαστῶν νὰ καταβάλουν τὰ ὀφειλόμενα ἢ τὶς πρῶτες δόσεις τοῦ 1831, αὐξήσε σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ ἔλλειμμα τοῦ δημόσιου ταμείου καὶ ἀνάγκασε τὸν Καποδίστρια νὰ καταφύγῃ, γιὰ τὴν πληρωμὴ τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ὑπαλλήλων, στὴν κοπὴ ἀκάλυπτου χαρτονομίσματος καὶ σὲ ἑκτακτες ρωσικὲς οἰκονομικὲς ἐνισχύσεις: ἰσχυρὲς ἐνδείξεις τοῦ ἀδιεξόδου στὸ ὁποῖο εἶχε ὀδηγηθεῖ τὸ καθεστῶς.

Οἱ ἀκόμα μεγαλύτερες ἐντάσεις ποὺ ἀκολούθησαν τὴ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια περιόρισαν στὸ ἐλάχιστο τὴ δυνατότητα τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας νὰ διαχειρίζεται τὰ κρατικὰ ἔσοδα. Οἱ ἀντικυβερνητικοὶ ποὺ σχημάτισαν Κυβέρνηση τὸν Μάρτιο - Ἀπρίλιο 1832 ἐπιχείρησαν καὶ αὐτοὶ νὰ ἐνοικιάσουν τὶς προσόδους μὲ κριτήρια πολιτικά. Ὡστόσο, δὲν ἔλεγχαν παρὰ μόνο τὴν πρωτεύουσα. Στὴν ὑπαιθρο τὰ στρατεύματα τοῦ

19. Καποδίστριας πρὸς Π. Ἀναγνωστόπουλο, 21 Μαΐου/2 Ἰουν. 1831: Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, Τμῆμα Χειρογράφων, Ἀρχεῖο Α', ἀρ. 7920.

20. Οἱ τιμὲς τῶν προσόδων τοῦ 1831 ἦταν κατὰ 40% μικρότερες σὲ σύγκριση μ. αὐτὲς τοῦ 1830· βλ. Dawkins πρὸς Adam, 22/3 Ἀπρ. 1831: CO 136/605/97.

Κολοκοτρώνη, τοῦ Θ. Γρίβα καὶ ἄλλων ὀπλαρχηγῶν εἰσέπρατταν γιὰ λογαριασμό των τοὺς διαφόρους φόρους. Οἱ προσπάθειες τῆς Ἀντιβασιλείας καὶ τοῦ Ὁθωνα γιὰ κάποια ἐκλογίκευση τοῦ συστήματος τῶν φόρων καὶ τοῦ τρόπου εἰσπραξῆς του θὰ προσκρούσουν στὰ ἐδραιωμένα συμφέροντα τῶν ἡγετικῶν ομάδων, οἱ ὁποῖες, μὲ θαυμαστὴ προσαρμοστικότητα, θὰ συνεχίσουν νὰ νέμονται τὶς κρατικὲς προσόδους καὶ ὑπὸ αὐταρχικὸ καὶ ὑπὸ συνταγματικὸ καθεστῶς.

Χ. Κ. ΛΟΥΚΟΣ